

Profesyonel Futbolcu Sözleşmesinin İslam Hukuku Açısından Analizi*

Analysis of The Contract of Professional Football Players in Terms of Islamic Law

Cemal KALKAN

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Asst. Prof., İstanbul Medeniyet University, Faculty of Law, Islamic Law,
İstanbul, Türkiye
kalkancemal@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0616-5303

Yunus AKYÜZ

Arş. Gör. Bitlis Eren Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Research Assistant, Bitlis Eren University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic Law,
Bitlis, Türkiye
akyuzuynus@yahoo.com
orcid.org/0000-0003-4690-5772

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 15.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted : 12.12.2022
Yayın Tarihi / Published : 15.12.2022
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Aralık-December
Cilt / Volume : 9 • **Sayı / Issue** : 2 • **Sayfa / Pages** : 419-444

Atıf / Cite as

Cemal, Kalkan - Akyüz, Yunus. Profesyonel Futbolcu Sözleşmesinin İslam Hukuku Açısından Analizi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (2022), 419-444.

Doi: 10.33460/beuifd.1189834

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Yazarların dergide yayınlanan çalışmalarını **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmakta ve telif hakları bu lisansın hükümlerine tabi olmaktadır.
*Authors publishing with the journal is licensed under the **CC BY-NC 4.0** and their copyright is subjected to the terms and conditions of this license.*

Öz: Futbol günümüzde çok büyük kitlelerin takip ettiği ve binlerce kişinin profesyonel olarak istihdam edildiği, yaygınlaşmış sportif bir etkinliktir. Profesyonel futbolcu ve kulüp arasında yapılan anlaşmanın hukuki niteliği; futbolcunun sözleşmedeki statüsü, cezaî şartların varlığı, futbolun kumar ve bahse alet edilmesi gibi meselelerin fihhi olarak incelenmesi önem arz etmektedir. Bazı profesyonel futbolcular, dini gerekçelerle inançlarına aykırı bulduğu birtakım sembolleri içeren formları giymeyi reddedebilmektedir.

* Bu makale, 12-13 Ağustos 2022 Uluslararası İslami Dayanışma Oyunları Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Profesyonel Futbolcu Sözleşmesinin İslam Hukuku Açısından Analizi" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

Bundan dolayı bu oyuncuların kulüple yapmış oldukları sözleşmelerin içeriği ve tarafların öne sürdükleri şartların fikhî durumunun ele alınması gerekmektedir. Zira hayatın akışı içerisindeki insana ait tüm eylemlerinin, İslam hukuku açısından olumlu ya da olumsuz bir karşılığı vardır.

Bu makalede temel olarak kulüp ile futbolcu arasında yapılan "Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi"nin içerik ve hükümlerinin ne ölçüde İslam hukukuyla örtüştüğü sorusuna cevap aranacaktır. Bunun yanı sıra "futbolcu alım satımı" veya "kiralınması" gibi ifadelerin kullanımının hem insan hakları bakımından hem de hukuk bakımından ne kadar doğru olduğu araştırmaya konu edilecektir. Konu genel olarak iki başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle profesyonel futbolcu sözleşmesi genel hatlarıyla incelenecek, daha sonra bunun fikhî değerlendirilmesi yapılacaktır. Böylece İslami hassasiyetleri olan futbolcuların yaptıkları sözleşmelerde İslam hukuku açısından neyin problem olduğundan haberdar olmaları, önemli bir farkındalık yaratacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İcâre, Vaad, Spor, Futbolcu, Futbol kulübü, Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi, Opsiyon Hakkı.

Abstract: Today, football is a widespread sporting activity followed by huge masses and thousands of people are employed professionally. The legal nature of the agreement between the professional footballer and the club; the status of the footballer in the contract; the existence of penal clauses in the contract; the assertion of the option right; the status of clauses contrary to morality and Islamic teachings such as betting are among the important issues that need to be examined in terms of fiqh. Among professional football players, many players with Islamic sensitivities want to act in accordance with Sharia rules, for example, they may refuse to wear jerseys containing certain symbols that they find contrary to their beliefs. Therefore, it is important to examine the content of the contracts that these players have made with the club and the jurisprudential (fiqhî) status of the conditions put forward by the parties. Because all human actions in the course of life have a positive or negative response in terms of Islamic law.

In this article, an answer is sought to the question of what extent the content and provisions of the "Professional Footballer Agreement" between the club and the football player coincide with Islamic law. In addition, the use of expressions such as "buying and selling football players" or "hiring players" will be the subject of the research, both in terms of human rights and law. The subject will be examined under two headings. First, the professional football player contract will be discussed in general terms, and then it will be evaluated in the context of fiqh. Thus, it will create an important awareness for football players with Islamic sensitivities and provide an opportunity for them to be aware of what is a problem in terms of Islamic law in their contracts.

Keywords: Islamic law, Icare, Waad, Sport, Football player, Football club, Professional football player contract, Right of option.

“Ben oyuncuyken, bir sözleşme üç beş sayfa uzunluğundaydı. Bu günlerde kontratlar bir John Grisham romanı gibi...”¹

Mark Lawrenson.

Giriş

Spor; yarışma, hoşça vakit geçirme, oyun oynama ve eğlenmeyi kapsayan bir kavramdır. Sporun insanın bedensel ve ruhsal gelişimine birçok faydası olduğu ifade edilmektedir. Kişinin bedenen güçlenmesi, hareket kabiliyetinin artması, ani karar verme yeteneğinin gelişmesi sporun amaç ve faydaları arasındadır.²

İslam insanın hem ruhen hem de bedenen gelişimine önem vermiş, manevi gelişiminin yanında spor etkinliklerini de teşvik etmiştir.³ Çeşitli spor faaliyetleri ile alakalı “güçlü mümin zayıf müminden daha hayırlı ve Allah’a daha sevimlidir”⁴, “çocuklarınıza yüzmeyi, atıcılığı ve at binmeyi öğretiniz”⁵ gibi Hz. Peygamber ve diğer sahabilerden gelen birçok rivayet, sporun temellendirilmesinde kullanılmıştır. Her şeyden önce beden sağlığını korumak dini bir vacibe sayılmış ve Müslümanın da içinde yaşadığı dünyayı imar etmesi ve ahiret mutluluğunu kazanabilmesi için sağlıklı ve güçlü bir bedene sahip olması gerekli görülmüştür.⁶

Hz. Peygamber insanları spor yapmaya teşvik etmiş ve mescitte yapılan kılıç kalkan gibi spor müsabakalarını izlemiştir. Bununla birlikte çocukları spor yapmaya yönlendirmiş ve en iyi olanlara ödül vaad etmiştir. Hz. Peygamber zamanından

1 When I was playing, a contract was probably three, four, five pages long...nowadays they contracts are more like a John Grisham novel.” Mark Lawrenson. (<https://www.linkedin.com/pulse/whats-footballers-contract-colin-a-ward?trk=prof-post>).

2 Spor, Türkçeye yabancı dilden geçmiştir. Arapça da ise nefsi terbiye etmek anlamına gelen “riyâzet” kökünden türemiş “er-riyâzetü'l-bedeniyye” veya “er-riyâzetü'l-bedeniyye cesediyye” terkihi kullanılmaktadır. Bk. Nebi Bozkurt, “Spor”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/418; Nebi - Hacı Mehmet Bozkurt - Günay, “Spor”, *Temel İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2019), 7/281; Ferhat Çelebi, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi* (İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Ekonomi Hukuku Programı, Yüksek Lisans, 2015), 9.

3 Sporun dini açıdan tasvip edildiğini savunan çalışmalar için bk. Akif Ateş, *Fonksiyonları Açısından İslam'da Spor* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2021), 17-56; Ferhat Özbek, *İslâm'da Spor, Oyun ve Eğlence* (Aksaray: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020), 21-84; Ahmet Enfal Metin, *İslam Hukuku Açısından Savunma ve Dövüş Sporlarının Değerlendirilmesi* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019), 19-68; M. Rahmi Telkenaroğlu, “İslam Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak ‘Spor Faaliyetleri’”, *Erzurum Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (2011), 71-104; Osman Oral, “İslâm'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler”, *International Journal of Russian Studies* 7/1 (2014), 31-42; Harun Ayar, “İslam'da Boş Zaman ve Spor”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (Nisan 2018), 1051-1055; Metin Bayram, vd., “İslam'da Sporun Önemi ve Ahlakı”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2019), 207-224.

4 Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac Müslim, *Sahihi Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beirut: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955), “Kitabu'l-kader”, 34 (No. 2664).

5 Ebü Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temimi İbn Hibban, *Sahihi İbn Hibban*, thk. Şuayb el-Arnaut (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), “Kitabu'l-ferâiz”, 52 (No. 6037).

6 Bozkurt, “Spor”, 37/418, 420; Bozkurt - Günay, “Spor”, 7/281.

itibaren tüm İslam devletlerinde, ok atma, binicilik, güreş ve kılıç gibi spor dalları yaygın olmuş, bu sporlar için özel mekanlar yapılmıştır.⁷

İslam, mubah alanı geniş tutmakla birlikte maddi ve manevi yararlılığına göre sportif faaliyetlerin bazısını mubah ve caiz kabul ederken bazısını da meşru görmemiştir. Özellikle günümüzdeki at yarışları ve futbol gibi birtakım spor dallarının kumar ve bahislere alet edilmesi haram olan şeyler kapsamında değerlendirilmiştir. Bunun için spor aktiviteleri yapılırken dini prensiplere dikkat edilmeli ve meşru olmayan sahtekarlık, haksızlık, doping, müstehcenlik, teşhircilik gibi birtakım tutum ve davranışlar yapılmamalıdır. Sporu izleyen kimse, tuttuğu takım kazandığında sevincinde aşırıya kaçmamalı ve taşkınlıkta bulunmamalıdır. Takımı kaybettiğinde de saldırgan tutum sergilememelidir. Bu minvalde sporun fert ve toplumlara birbirine yakınlaştıran ve kaynaştırıcı özelliği ön plana çıkarılmalı, etnik ve dini gerilimlere yol açmasına izin verilmemelidir.⁸

Diğer sportif aktiviteler gibi futbolun da tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bazı kaynaklara göre futbolun ilk kez Çin'de ortaya çıktığı söylenmektedir. Futbolun Türkler tarafından ne zaman oynandığı ise tam olarak tespit edilememektedir. *Tepük* adıyla oynanan oyunun Türklerde yüzyıllar önce oynandığı kaynaklarda yer almaktadır.⁹ XI. Yüzyıl âlimlerinden Kaşgarlı Mahmut'un *Divânü lugâti't-Türk*¹⁰ adlı eserinden hareketle bu oyunun Orta Asya'da oynandığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra pek çok kaynakta Türklerin içi hava ile doldurulmuş kuzu derisinden yapılmış bir topla ayaklarıyla oynadıklarından söz edilmektedir.¹¹

Tarih boyunca birçok değişiklik geçiren futbolun, bugünkü bilinen kurallarının kökeninin XII. yüzyıldan itibaren İngilizler tarafından oluşturulduğu kaynaklarda yer almaktadır. Modern anlamdaki futbol ise XVI ve XVII. yüzyıllarda bir ayak oyunu olarak Avrupa'da karşımıza çıkmaktadır. Futbol, profesyonel anlamda XIX. yüzyıldaki sportif faaliyetler alanındaki değişimle birlikte, basit bir ayak oyunu olmaktan çıkarak büyük bir sektör haline gelmiştir.¹² Futbol, XIX. yüzyılın son çeyreğinde İngilizler aracılığıyla da Osmanlı Devleti'ne girmiş ancak daha çok gayri müslimler arasında yaygınlık kazanmıştır. Hatta devlet tarafından Müslümanlara

7 Bozkurt - Günay, "Spor", 7/282; Hacı Mehmet Günay, "Müسابaka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/63.

8 Bozkurt, "Spor", 37/419; Bozkurt - Günay, "Spor", 7/281.

9 Nihat Özen, *Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları* (Batman: Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2012), 45. Tepük sporunun futbol olmadığı daha çok badminton sporuna benzediği iddiaları için bk. İbrahim Yıldırım, "Tepük Futbol Mudur? XI. Yüzyıl Türk Spor Faaliyetlerinden 'Tepük' Oyununun Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma", *Bed. Eğt. Spor Bil. Der. 2/1* (1997), 54-62.

10 Ömer Faruk Akün, "Kaşgarlı Mahmud", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (Ankara: TDV Yayınları, 2022).

11 İslam'da ayak topu anlamına gelen *kurrek* adında futbola benzer bir spor bulunduğu dair bk. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan, 2014), 698.

12 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 10-11.

getirilen kısıtlamalar sebebiyle bazı Müslüman futbolcular, yabancı müstear isimlerle İngiliz takımında oynamıştır.¹³

Ülkemizde profesyonel futbol, XIX. yüzyılın son çeyreğinde başlamış olmakla beraber şimdiki adıyla süper ligin başlangıç tarihi 1959 olarak kabul edilir. Türkiye'deki ilk spor kulüpleri Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe olup futbol, daha çok bu kulüpler temelinde şekillenmiştir.¹⁴ Futbolun bir meslek dalı ve kazanç vesilesi olarak kabul görmesi, profesyonel futbolcular ile kulüpler arasındaki ilişkinin hukuksal boyutta düzenlenmesini gerekli kılmıştır.¹⁵

Futbolun toplumda siyasi¹⁶, iktisadi ve içtimaî birçok etkisi vardır. Profesyonel futbol her toplumda büyük ölçüde kendine yer edinmiş ve bu alanla ilgili birçok spor tesisleri ve eğitim kurumları kurulmuştur. Hatta futbol, toplum ve insanlar tarafından önemli bir ticari sektör olarak algılanmaya gelmiştir. Profesyonel futbol, Müslüman toplum ve bireyler arasında da karşılık bulmuş ve İslam da bu spora kendi değerler sistemi içerisinde belli başlı kriterler getirmiştir. Söz konusu değerler silsilesini gözetmek isteyen sektör içindeki bazı oyuncuların, İslami hassasiyetleri oluşmuştur. Bu hassasiyete sahip oyuncular, *şerî* kurallara uygun olarak hareket etmek istemekte, örneğin inançlarına aykırı buldukları birtakım sembollerini içeren formları giymeyi reddetmektedir.

Profesyonel futbolcu ve kulüp arasında yapılan anlaşmanın hukuki niteliği; futbolcunun sözleşmedeki statüsü, cezai şartların varlığı, futbolun kumar ve bahse alet edilmesi gibi meselelerin fıkhi olarak incelenmesi önem arz etmektedir.¹⁷ Bunun yanı sıra "futbolcu alım satımı" veya "kiralınması" gibi ifadelerin kullanımının hem insan hakları hem de hukuk bakımından ne kadar doğru olduğu sorgulanacaktır. Ancak çalışma, profesyonel futbolcu sözleşmesiyle sınırlandırılacak ve futbol sektörü ile ilgili *ciro* ve *görünüm sözleşmeleri* araştırma kapsamı dışında tutulacaktır.¹⁸

1. Profesyonel Futbolcu İş Sözleşmesi

İslam hukuku açısından profesyonel futbolcu sözleşmesinin daha iyi değerlendirilebilmesi için genel olarak ilgili sözleşmenin tanımı, unsurları, hukuki niteliği ve tarafları gibi konuların ele alınması faydalı olacaktır.

13 Fuat Hüsnü Kayacan isimli bir Müslüman adını değiştirerek Bobi lakabıyla İngiliz futbol kulübünde oynamıştır. Bk. (<https://doc.aljazeera.net/>) (تقارير/ديري-الكلاب-في-إسطنبول-صراع-التادين).

14 Türkiye süper lig tarihi için ayrıca bk. (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=545>).

15 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 12-13.

16 Spor bazen siyasi hedefler doğrultusunda bir araç olarak da kullanılmaktadır. Örneğin ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra Irak'a üç yüz bin futbol topu ithal edilmiştir. Ramazan Abdullah Sâvi, "el-Ihtirâfû'l-riyâdî fî'l-davî'l-fıkhi'l-İslâmî -dirâse mukârene-", *Külliyyetü'l-İmam Mâlik li-şerîati ve'l-kanûn* 3 (2014), 213. Aynı durum İngilizlerin milli bir sporu olan kriket sporunun Hindistan, Pakistan ve Afganistan'da yaygın şekilde oynanmasında da vardır.

17 Bu alandaki az sayıdaki bazı çalışmalar için bk. Ahmed Hamid Hammadi - Ali Muhammed Cuma, "Hükmü ukûdü'l-Hâibin fî'l-şerîati'l-İslamiyye -ukûdü lâibi küratü'l-kadem enmüzezen-", *Mecellâtü'l-ulûmu'l-İslamiyye* 13 (1435), 374-428; Sâvi, "el-Ihtirâfû'l-riyâdî", 189-258.

18 Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmelerinin İnsan Kaynakları Muhasebesi Açısından Değerlemesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019), 14-16.

1.1. Tanım ve Unsurları

Sportif faaliyette bulunan sporcular *amatör* ve *profesyonel* olmak üzere iki farklı grupta değerlendirilmektedir. Bu bağlamda “bir işi kazanç sağlamak üzere meslek edinen kimse”¹⁹ profesyonel oyuncu olarak adlandırılmakta ve amatörlerden ayrılmaktadır. Uluslararası bir futbol örgütü olan FIFA²⁰ yönetmeliğinde de profesyonel futbolcu, “profesyonel bir kulüp ile yazılı iş sözleşmesine sahip ve etkin futbol faaliyetinin karşılığında, yaptığı giderlerden daha fazla ödeme yapılan oyuncu” şeklinde tanımlanmaktadır.²¹ Dolayısıyla mevzubahis tanıma girmeyen amatör sporcu ve futbol kulüpleri, Profesyonel Futbolcu İş Sözleşmesi kapsamına dahil değildir.²² Aynı zamanda profesyonellik kavramı sadece ücret ile sınırlı olmayıp futbolcunun kulübe bağlılığını ve yaptığı işin sürekliliğini de kapsamaktadır.²³

Kulüp ve oyuncu arasında yapılan profesyonel futbolcu sözleşmesi doktrinde farklı şekilde tanımlanmaktadır. Doktrindeki farklı tanımları değerlendirdiğimizde “profesyonel statüde takım dernek veya şirket ile profesyonel düzeyde futbol faaliyetini meslek edinmiş gerçek kişi arasında belli bir ücret mukabilinde kurulan rızâî bir sözleşme” şeklinde bir tanım yapabiliriz.²⁴ Sözleşmenin konusu, futbolcunun bağlı bulunduğu kulüp adına sportif faaliyette bulunması ve hizmet etmesidir. Sözleşmenin temel unsurları ise iş sözleşmesinin unsurlarına uygun olarak (i) futbol faaliyetine katılma, (ii) bağımlılık, (iii) süreklilik ve (iv) ücret olmak üzere dört adettir.²⁵

i) Futbol faaliyetine katılma: Söz konusu sportif faaliyet alanına giren futbol oynama, müsabakalarda forma giyme, kulüp tarafından yapılan antrenman, eğitim ve kamplara katılma gibi futbolcuya belli yükümlükler yükleyen bir kavramdır. Tanımdan anlaşıldığı gibi bir futbolcunun asli edimi kulübü adına şahsi olarak müsabakalara katılmasıdır.²⁶ Fakat günümüzde kulüpler bazı sporcuları yatırım aracı olarak değerlendirebilmekte ve bazen oyuncu hiç maça çıkmadan başka takıma kazançlı bir şekilde transfer edilebilmektedir.²⁷

19 Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Pınar yayınları, 2008), 1348; (<https://sozluk.gov.tr/>).

20 21 Mayıs 1904 yılında Paris’te kurulan “Ulusal Birlik Futbolu Federasyonu” anlamına gelen Fransızca FIFA’nın açılımı “Fédération Internationale de Football Association” şeklindedir.

21 “A professional is a player who has a written contract with a club and is paid more for his footballing activity than the expenses he effectively incurs.” Bk. The Commentary on the Regulations on the Status and Transfer of Players, 20. (<https://www.fifa.com/legal/news/fifa-publishes-2021-edition-commentary-regulations-status-transfer-players>); Günaydın, *Profesyonel futbolcu sözleşmesi*, 8; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 14.

22 Onur Aksoy, *Profesyonel futbolcunun iş sözleşmesi* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2010), 7.

23 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 16.

24 Diğer tanımlar için ayrıca bk. Türkiye futbol federasyonu, “Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı”, Ağustos 2016, 3 (Madde 2.b.); Yakub Kızılkaya, *Profesyonel futbolcunun iş ilişkisinin sona ermesi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2019), 4; Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 6; Günaydın, *Profesyonel futbolcu sözleşmesi*, 20.

25 Umut Deniz, *Profesyonel Futbolcuların Hukuki Durumu* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 1998), 5-18; Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 5; Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 9.

26 Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 21; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 18.

27 Bk. “Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı”, 14 (Madde 25); Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 5.

ii) Bağımlılık: Bu kavram, profesyonel futbolcunun spor faaliyetini kulübe bağlı olarak ve kulübün direktifleri çerçevesinde yerine getirmesini ifade eder.²⁸ Söz konusu bağımlılık gereği profesyonel futbolcu, kulübün denetim ve gözetimi altında futbol oynamak, düzenli antrenmanlara katılmak ve kendini futbol oynamaya hazırlamakla sorumludur. Bunun yanında kulüp içerisinde giyeceği kıyafete varıncaya kadar kulübün talimatlarına bağımlıdır. Kulüp bu “bağımlılık” kavramından doğan hak gereği, ihlal durumunda futbolcuya disiplin cezası verebilmekte ve belli ölçülerde futbolcunun özel hayatına müdahale edebilmektedir. Kulüp ile sporcu arasında yapılan hizmet (iş) sözleşmesini diğer iş sözleşmelerinden ayıran en önemli unsur bağımlılık ilkesidir.²⁹ Bağımlılık unsuruyla en önemli değişiklik *Bosman kararı*³⁰ çerçevesinde olmuştur. Böylece futbolcuların anlaşma süreleri dolduğunda bonservis bedeli³¹ olmaksızın istedikleri kulübe gitmelerinin önü açılmıştır. Eski kulübe ödenen bonservis ücretinin kalkmasıyla futbolcunun kulüp karşısındaki hukuki durumu güçlenmiş ve kulübün talimatlarına bağımlılığı eskiye nazaran azalmıştır. Böylelikle futbolcu daha geniş bir faaliyet alanına ve serbestliğine kavuşmuştur.³²

iii) Süreklilik: Bu unsur, futbolcunun bir sonuca ulaşın veya ulaşmasını emeğini harcayarak belirlenen süre boyunca (en fazla beş yıl) futbol oynamayı üstlenmesini ifade etmektedir. Yani futbolcu, sözleşmeden doğan futbol faaliyetine katılma yükümlülüğü altına girmekte ve sözleşme süresi boyunca emeğini vaat etmektedir. Bundan dolayı profesyonel futbolcu sözleşmesi “süreklili” bir sözleşmedir.³³

iv) Ücret: İş görme edimini veya emeğin karşılığını ifade eden ücret, Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFSTT) tarafından “profesyonel futbolcunun sözleşmedeki edimleri karşılığı hak kazandığı para ve para ile ölçülebilir diğer değerler”

28 Bağımlılık için ayrıca bk. Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)* (İstanbul: Beta, 2014), 475.

29 Sportif cezalar için bk. “TFF Profesyonel Futbolcuların Talimatı”, 16; Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 6; Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 22; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 20.

30 Bosman kuralları ya da Bosman kararları, 1995 tarihli bir Avrupa Adalet Divanı kararı olup futbol sektöründe büyük değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Bu kararlar uyarınca futbol oyuncularının anlaşma süreleri dolduğunda bonservis bedeli olmaksızın istedikleri kulübe geçmelerinin önü açılmıştır. Kararlar, adını Belçika'nın RFC Liège takımında forma giyen Jean-Marc Bosman adlı futbolcunun başka bir takıma transfer olmasının önünde engel olarak duran bonservis bedeli sorununu yargı makamlarına taşıyarak, giriştiği hukuk mücadelesini kazanmasından almaktadır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Bosman_Kuralları%C4%B1). Detaylı bilgi için ayrıca bk. Hüseyin Alpay Köse, *Avrupa Birliği Hukuk Sisteminin Spor Hukukuna Etkileri* (İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Spor Hukuku Programı, Yüksek Lisans, 2010), 1-140; Murat - Sinem Balcı - Turan, “Futbolda Opsiyon Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 159 (2022), 480-484.

31 Bonservis: Transfer edilen sporcunun kulübüne ödenen bedel olarak tanımlanabilir. Bosman kuralları öncesi kulüpler futbolcunun sözleşmesi bitse dahi bonservis ücreti alıyorlardı.

32 Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 8-11; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 21.

33 Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 8; Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 6-7; Günaydın, *Profesyonel futbolcu sözleşmesi*, 21; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 19, 30-32.

olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Profesyonel futbolcular, transfer³⁵ ve aylık ücret³⁶ olmak üzere iki farklı ücret alırlar. Bunların haricinde bir kulübün futbolcuyu transfer etmek için futbolcunun bağlı olduğu kulübe ödediği *bonservis ücreti* de vardır. Taraflar arasında yapılan profesyonel futbolcu sözleşmesinde ücret miktarı ve ödeme şekli açıkça yazılmalıdır. Bu ücretler tek seferde ödenebildiği gibi bir kısmı peşin bir kısmı maç başına şeklinde de ödenebilir. Ayrıca ücret kapsamına ev, uçak bileti veya araç gibi parasal değeri olan şeyler de dahil edilebilir.³⁷

Bu dört unsurun yanı sıra profesyonel futbolcu sözleşmesinin kurulabilmesi için tarafların yazılı olarak anlaşması şarttır. Taraflar FIFA ve TFF'nin talimatlarına uymak şartıyla kendi aralarında istedikleri sözleşmeyi yapabilecekleri gibi Türkiye Futbol Federasyonu tarafından hazırlanmış tip sözleşmeleri de kullanabilirler. Bu tip sözleşmede *özel hükümler* başlığı altında bir bölüm vardır. Buraya ilgili talimatlara, kişilik haklarına, genel ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmayan hükümler konulabilir.³⁸ Anlaşmada ücret ve sözleşme süresi hakkında tarafların açık şekilde anlaşması şart koşulmuşken diğer hususlarda örtülü anlaşma yeterli görülmüştür.³⁹ Tarafların öne sürdüğü *özel hükümler* İslam hukuku açısından değerlendirilmesi gereken en önemli konulardandır. Fakat profesyonel futbolcu sözleşmelerinde her futbolcu için ayrı ayrı düzenlenen özel hükümler bölümüne ulaşılamadığından bu kısım ile ilgili değerlendirme yapılamamıştır.⁴⁰

1.2. Hukuki Niteliği

Profesyonel futbolcu sözleşmesinin hukuki niteliğine bakıldığında *hizmet sözleşmesi*, *iş sözleşmesi*, *eser sözleşmesi* ve *vekalet sözleşmesi* gibi farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir.⁴¹ Futbolcu sözleşmesinin farklı akitlere benzetilmesi, tarafların bazı özel durumları, bağımlılık unsuru, emir komuta zinciri, ücretin devasa büyüklükte olması, mesai saatinin olmaması ve özen borcunun daha ön planda olması gibi diğer sözleşmelerden ayrılan, kendine özgü (*sui generis*) birtakım durumlardan kaynaklanmaktadır.

34 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 7; "TFF Profesyonel Futbolcuların Talimatı", 3. (Madde 2.e.).

35 *Transfer ücreti*, sözleşmenin imzalanması için futbolcuyu teşvik amacıyla doğrudan ödenen ücrettir. Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 11-13; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 50.

36 *Aylık ücret* ise futbolcunun mesleki faaliyetine karşılık olarak ay sonlarında ödenmesi gereken ücrettir. Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 11-13; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 50.

37 Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 11-13; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 50. Ücret kapsamında özel istekler de söz konusu olabilmektedir. Örneğin "Nara'nın Türkiye'ye gelmeden önce Galatasaray yetkililerinden özel açığı, 5 çocukları için okul, Aralık ayına kadar otel odası, ailece yaşayacakları ev, özel güvenlik ve 24 saat şoförlü araç talebi olduğu kaydedildi." Bk. (<https://www.ensonhaber.com/kralspor/transfer-dosyasi/wanda-naranin-galatasaraydan-ozel-istekleri>).

38 Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 22-23; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 29.

39 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 23.

40 Özel hükümlerin yer aldığı profesyonel futbolcu sözleşmelerine ulaşmak için çok çaba gösterdik. Fakat her seferinde bilgi gizliliği ve bazı hukuki engeller öne sürülerek sözleşme paylaşımını yasak olduğu bilgisini aldık.

41 Hem Türk hukukunda hem de diğer ülkelerde uygulanan hukukta futbolcu sözleşmelerine farklı yaklaşımlar için bk. Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 8-10.

Farklı görüşler olsa da profesyonel futbolcu sözleşmesinin hukuki niteliğinin, iki tarafa edim yükleyen *iş sözleşmesi* olduğu görüşü ağır basmaktadır. Futbolcunun sözleşmeden kaynaklanan edimi, kulüp forması altında müsabakalara hazırlanma ve katılma borcuyla, kulübün yüklediği edim ise anlaşılan ücreti ödemesidir. Çünkü profesyonel futbolcu sözleşmesinin belirleyici unsurları olan futbol faaliyetine katılma, bağımlılık, süreklilik ve ücret iş sözleşmesinin içeriğiyle daha fazla örtüşmektedir.⁴² Nitekim İş Kanuna göre iş sözleşmesi, bir tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın da ücret ödemeyi üstlenmesidir.⁴³

Profesyonel futbolcu sözleşmesi ile iş sözleşmesi birçok açıdan birbirine benzese de bazı noktalarda farklılaşabilmektedir. Örneğin iş sözleşmesinde işçi her zaman zayıf taraf kabul edilirken, futbolcu sözleşmesinde futbolcu zayıf değil, bilakis güçlü taraftır. Ayrıca futbolcular sair iş sözleşmeleri ile mukayese edilemeyecek ölçüde yüksek ücretler almaktadır.⁴⁴ Fakat ücretin bu kadar büyük ölçülerde olması futbolcuyu yine de işçi statüsünden çıkarmaz. Nitekim büyük şirketlerdeki yöneticiler de büyük meblağlarda ücretler alabilmektedir.

Futbolcu sözleşmesi, ücret karşılığında bir eser ortaya koyma borcunun üstlenildiği eser sözleşmesi olarak da tanımlanmıştır. Çünkü futbolcu kulübü başarıya ulaştırmak için her zaman en üstün performansı göstermeyi üstlenmektedir. İki sözleşme ücret bakımından benzerlik gösterse bile profesyonel sporcunun kulübe bağımlı çalışması açısından aralarında önemli farklılıklar vardır. Zira eser sözleşmesinde bağımlılık unsuru bulunmamaktadır. Yine futbolcu sözleşmesi ücret açısından vekalet akdine benzese bile vekil, müvekkile bağlı hareket etmediği için sözleşmenin vekalet kapsamında değerlendirilmesi bağımlılık unsuru yokluğundan dolayı uygun görülmemektedir.⁴⁵ Bundan dolayı futbolcu sözleşmesinin her ne kadar kendine özgü (*sui generis*) birtakım özellikleri bulunsun da hukuki olarak iş sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi daha uygun düşmektedir. Çünkü profesyonel futbolcuların kulüple olan ilişkisi nihayetinde bir iş ilişkisidir.⁴⁶ Ama kulüp adına çalışan sporcu her ne kadar işçi olarak kabul edilse bile standart işçi vasıflarına tam olarak uymadığı unutulmamalıdır.

TFF Tahkim Kurulu ise önüne gelen bir uyumsuzlıkla ilgili olarak Bu sözleşme ile futbolcu, kulüp forması altında müsabakalara katılma ve bu müsabakalara hazırlanma biçimindeki iş görme borcunu üstlenirken, kulübün de ücret ödeme borcu altına girdiğini belirtmekte ve sözleşmeyi hukuken *hizmet sözleşmesi* olarak nitelendirmektedir.⁴⁷

42 Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 44-52; Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 10-11; Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 23-24; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 24-26.

43 İş Kanunu Madde 8. Bk. (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857-20140910.pdf>).

44 Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 12.

45 Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 11; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 26.

46 Futbolcu sözleşmesinin bazı ülkelerdeki hukuksal mevzuattan kaynaklı öğrenim bursu (scholarship contract) kapsamında değerlendirilmesi gibi farklı uygulamalar da söz konusudur. Bk. Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 9; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 20; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 27.

47 Bk. 25.06.2009 tarih 2009/190 E., 2009/384 K. Nolu Tahkim Kurulu Kararı.

Futbolcu sözleşmesi, şekil kuralı geçerli olan bir akit olup sözleşmenin yazılı ve tek tip olması zorunludur. Bunun yanında tescilin de yapılması gerekmektedir. Bu tür şartların bulunmasıyla profesyonel futbolcu sözleşmesi, özel şarta bağlı olmayan diğer hizmet sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Türkiye'deki hukuk sistemi, futbolcu sözleşmelerini şekle bağlı kabul etmemiştir. Ancak uluslararası hukukta, bu tür sözleşmelerin şekle bağlı olmasının emredici olduğu kabul edilmiştir.⁴⁸ Buradaki sözleşmenin tescilindeki amaç ise ispatı kolaylaştırmaktır.⁴⁹

1.3. Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

Profesyonel futbolcu sözleşmesinin taraflarını, işçi olarak profesyonel futbolcu; işveren olarak da şirket veya dernek statüsündeki kulüp oluşturmaktadır. Türkiye'de futbolcular her ne kadar işçi statüsünde olsa da kulüplere yönelik muhtemel maddi yüklerden dolayı İş Kanunu'nda değil, Borçlar Kanunu çerçevesinde işçi sayılırlar.⁵⁰ İşçi tarafını oluşturan profesyonel futbolcu, hukuken gerçek kişi ve fiil ehliyetine sahip olmalıdır. Fiil ehliyeti anlayışının bir sonucu olarak 15 yaşından küçüklerin profesyonel futbolcu olması yasaktır. 15 yaşından büyük fakat 18 yaşından küçük olan kişiler yasal temsilcilerinin izni ile profesyonel sporcu sözleşmelerine taraf olabilmektedirler. Tüzel kişilerin spor kulübüyle futbolcu sözleşmesi imzalaması mümkün değildir.⁵¹ Sözleşme süresi, 18 yaş üstü için azami 5 yıl, 18 yaş altı için ise 3 yıllı sınırlıdır.⁵²

Sözleşmenin diğer tarafını ise işveren statüsündeki kulüp oluşturmaktadır. Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı (PFSTT) Madde 2/b futbol kulübünü, "Futbol dalında faaliyeti bulunan mevzuata uygun olarak kurulmuş ve TFF tarafından tescil edilmiş dernek veya şirketler" şeklinde tanımlanmaktadır.⁵³

Futbolcunun sözleşmeden kaynaklanan i) iş görme borcu, ii) sadakat borcu ve iii) talimatlara uyma borcu olmak üzere üç temel yükümlülüğü vardır:

i) İş görme borcu: Sözleşmenin en temel yükümlülüklerinden biri, taahhüt edilen işin görülmesidir. Bu noktadaki futbolcunun iş görme borcu; müsabakalarda futbol oynama, antrenman, eğitim, kamp ve toplantılara iştirak etmedir. Futbol mesleğinde prensip olarak mesai saati bulunmadığı için futbolcunun iş görme edimini yerine getirmesi açısından diğer işçiler gibi standart mesai saatleri yoktur.⁵⁴ İş görme borcunda futbolcun *iş bizzat kendi görmesi* ve

48 "TFF Profesyonel Futbolcuların Talimatı", 7 (Madde 9); Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 17-19; Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 9.

49 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 30.

50 Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 14-15; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 38.

51 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 16.

52 "TFF Profesyonel Futbolcuların Talimatı", 11 (Madde 9); Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 19-20; Günaydın, *Profesyonel futbolcu sözleşmesi*, 23-24.

53 Aksoy, *Futbolcunun iş sözleşmesi*, 17; Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 16-17.

54 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 22-23.

yüklendiği işi *özenle yapma* borçları vardır. Özen borcu, futbolcunun futbol faaliyetini yerine getirirken performansının üst düzeyde olmasını ifade eder. Bu noktada TFF tip sözleşmenin 5. maddesinin f fıkrasında futbolcu yükümlülüklerini, “kulübün yer alacağı müsabakalarda oynayabilmek ve kendisinden beklenen verimi ortaya koyabilmek için özel hayatına ve sağlığına gerekli dikkat ve özeni göstermek” şeklinde ifade etmiştir.⁵⁵ Futbolcudan en iyi performans beklentisi olduğu için özen borcunun etkisi diğer işçilere kıyasla daha ön plandadır. Diğer işçiler mesai saatlerinden sonra yeme, içme ve istediği saatte uyuma gibi konularda özgürdür. Ancak profesyonel futbolcunun özel hayatı diğer işçilere nispetle çok daha kısıtlıdır ve futbolcu işini özenle yerine getirebilmek için yeme, içme, uyku ve özel hayatına dikkat etmek ve özen göstermek zorundadır. Futbolcunun özen borcu, elinden gelen en iyi performans göstermesi olup sonuç ortaya koyma gibi bir yükümlülüğü söz konusu değildir. Bundan dolayı futbolcunun bir müsabakanın kaybedilmesinden ötürü özen borcunu yerine getirmediği söylenemez.⁵⁶

ii) Sadakat borcu: İşçi olarak futbolcunun işveren konumundaki kulübüne haklı menfaatinin korunmasında sadakatle davranmak ve ona karşı zarar verebilecek her türlü hareketten kaçınmasının zorunlu olması anlamına gelir. Bu borç kapsamında futbolcudan kulüp ve kulüpteki diğer sporcularla ilgili gizli kalması gereken bilgileri sır olarak saklama; onlarla rekabet etmeme; doping, şike ve teşvik primi gibi suçlardan kaçınma edimlerini yerine getirmesi beklenir.⁵⁷

iii) Talimatlara Uyma borcu: Hizmet (iş) sözleşmesi kapsamında işverenin, işin görülmesi ve işçilerin davranışlarıyla ilgili düzenlemeler yapma ve onlara özel birtakım talimatlar verme noktasında yetkisi vardır. İşverene bağlı işçiler de bu talimatlara dürüstlük kuralı çerçevesinde uymak zorundadır.⁵⁸ Profesyonel futbolcu ile kulüp arasındaki ilişki hizmet sözleşmesi kapsamında değerlendirildiği için futbolcunun kulübün yönetim hakkı kapsamında verdiği talimatlara uyma yükümlülüğü söz konusudur.⁵⁹ Kulübün yönetim hakkını aşan talimatlara futbolcu uymak zorunda değildir. Kulübün verdiği talimatlara örnek olarak, tesislerde kalan futbolculara gece hayatının yasaklanması, belirli saatte sonra ışıkların söndürülmesi, futbolcuların uykuya zorlanması, deplasmana takımla beraber gidilmesi ve tek tip kıyafet giyilmesi gösterilebilir. Sıra dışı bir talimat olarak niteleyebileceğimiz bir kısıtlama ise müsabakaların olduğu zamanlarda futbolcunun cinsel hayatının yasaklanmasıdır.⁶⁰

55 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 24.

56 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 24-25; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 58-60. Ayrıca bk. Deniz, *Futbolcuların Hukuki Durumu*, 79-86.

57 TFF Futbol Disiplin Talimatı (FDT), M.56/1.

58 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 30.

59 Anayasa m.20; TMK m.23,24. Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 30.

60 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 31; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 66.

Sözleşmenin işveren tarafı olan kulübün borçları ise ücret ödeme (imza ücreti, prim vs.), futbolcuyu gözetme, işi için araç ve malzemeleri temin etme ve yıllık izin verme gibi borçlardır.⁶¹ Kulüp yükümlülüklerinden biri de futbolcu milli takıma çağrıldığına ona izin vermesidir.⁶²

Profesyonel futbolcu sözleşmesi kapsamında oyuncunun yükümlülüklerini yerine getirmemesi veya ağır şekilde ihlal etmesi, kulüp açısından haklı fesih sebebi olarak görülmektedir.⁶³ Son olarak kulüp ile sporcu arasında yapılan profesyonel futbolcu sözleşmesi, sürenin dolması⁶⁴, ölüm, kulübün tüzel kişiliğini kaybetmesi veya iflası, imkânsızlık, bozucu koşulun gerçekleşmesi, karşılıklı sona erdirmeye (*ikâle*) ve fesih gibi birtakım sebeplerle sona erebilmektedir.⁶⁵ Burada özellikle sözleşmenin süresini uzatmak için şart koşulan opsiyon hakkı önemlidir. Çünkü yenilik doğuran bir hak olan opsiyon hakkı, taraflardan birinin irade beyanını ile karşı tarafın iradesine bakılmaksızın sonuç doğurmaktadır. Opsiyon hakkı tarafların her birine tanınabildiği gibi tek tarafa da tanınabilir. Fakat TFF içtihatlarında opsiyon hakkının sadece kulübe tanındığı durumlarda bu hakkın geçerli olmayacağı belirtilmiştir.⁶⁶

Profesyonel futbolcu transferi, profesyonel futbolcunun halihazırdaki kulübünden, başka bir kulübe futbol oynamak amacıyla anlaşılan ücret karşılığında transferi olarak tanımlanabilir. Uygulamada futbolcu kiralanması olarak bilinen geçici transfer ise profesyonel futbolcunun kulüple yaptığı sözleşme devam ederken bazı ekonomik, sportif veya özel nedenlerle futbol faaliyetini geçici süre için başka kulüp bünyesinde devam ettirmesidir. Geçici transferde prensip olarak futbolcunun ücretini asıl kulüp öder. Yeni kulüp ise futbolcuya karşı sözleşme tarihinden itibaren akdi yükümlülüklerini yerine getirmekle yükümlüdür.⁶⁷

Transfer sözleşmesinin taraflarına bakıldığı zaman futbolcu, eski kulüp ve yeni kulüp olmak üzere temelde üç tarafın bulunduğu görülmektedir. Bu sözleşme türü hukuki olarak isimsiz sözleşmeler kapsamındadır. İsimsiz sözleşmeler; *karma*, *kendine özgü (sui generis)* ve *bileşik (mürekkep)* olmak üzere üç türdür. Bu noktada transfer sözleşmesi, belirli bir amaca yönelik olarak birbirine bağlanan iki veya daha fazla sayıdaki sözleşme olan bileşik bir sözleşme özelliği taşımaktadır.⁶⁸

61 Ayrıntılı bilgi için bk. "TFF Profesyonel Futbolcuların Talimatı", 13-14; Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 47-49; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 60-65.

62 "Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı", 6 (Madde 9). Futbolcu ile kulübün hak ve sorumlulukları için ayrıca bk. Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 48-72.

63 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 23.

64 Genelde sporcu sözleşmesinin bitiş süresi 31 mayıstır.

65 "Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı", 15-16 (Madde 26-28); Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 65, 67, 69, vd.; Günaydın, *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*, 26-27; Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 73-86.

66 Kızılkaya, *Futbolcunun iş ilişkisi*, 67.

67 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 33-35.

68 Çelebi, *Profesyonel Futbolcu*, 36. Ayrıntılı bilgi için bk. Erden Kuntalp, *Karışık Muhtevalı Akit* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971), 103-120; Ahmet Inanır, *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâli Sözleşmeler Ve Çağdaş Finansman Yöntemlerindeki Uygulamaları* (Tokat: Gece Kitaplığı, 2015), 55-75.

2. Futbolcu Sözleşmesinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Büyük kitlelerin takip ettiği ve binlerce kişinin istihdam edildiği profesyonel futbolun, İslam hukuku açısından incelenmesi önemli bir zorunluluktur. Bazı sporcular, inançlarının gereğine uygun olarak hareket etmek istemektedir. En basitinden bir oyuncu, ramazan ayında oruç tutmak isteyebilmekte, *şerî* hükümlere aykırı olduğunu düşündüğü birtakım sembolleri içeren formaları giymeyi reddetmekte veya kulübünün anlaştığı bazı reklam kampanyalarına içeriğinden dolayı karşı çıkabilmektedir. Bu bağlamda profesyonel futbolcu ve kulüp arasında yapılan anlaşmanın mahiyeti, futbolcunun hukuki statüsü, sözleşmelerde ileri sürülen cezai şartlar ve fıkhi ilkelere aykırılık gibi meselelerin İslam hukuku açısından incelenmesi önem arz etmektedir.

2.1. Profesyonel Futbol ile İlgili Fikhî Tartışmalar

Büyük bir sektör haline gelen futbolun insanın, hayatı boyunca rızkını temin edeceği bir meslek dalı olması hakkında fetva kurumlarının ve İslam hukukçularının farklı yaklaşımları vardır. Söz konusu yaklaşımlar, müspetten menfiye doğru ele alınarak değerlendirilecektir.

Futbol hakkında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'na "futbolu meslek olarak yapmak ve ondan para kazanmak haram mıdır?" şeklinde bir soru sorulmuş ve aşağıdaki cevap alınmıştır:

*İslam dini; haram içermemek, kumar ve müstehcenlik aracı yapmamak, sağlığa zarar vermemek, ibadet hayatını aksatmamak şartıyla her türlü sportif faaliyetlerde bulunmaya cevaz vermiştir. Dolayısıyla belirtilen hususlara riayet etmek kaydı ile futbol oynayarak para kazanmak caizdir.*⁶⁹

Mısır fetva kuruluna göre, herhangi bir oyunun caiz olabilmesi için haram ve yasaklı muamelelerden uzak ve kişiyi kendi mesuliyetinden alıkoymaması gerekir. Aynı zamanda oyun israfa sebebiyet vermemelidir. Zira mubahta israf, bazen mekruha hatta harama yol açabilmektedir.⁷⁰ Bu konuda Ürdün Fetva kurulu da futbol faaliyetini ve bundan para kazanmayı meşru görmüştür.⁷¹

Çağdaş İslam hukukçularından Yusuf el-Kardâvi (ö. 2022), ülkenin kalkınma ve refahına, aynı zaman da gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilmesine olanak sağladığı için futbolun, profesyonel bir meslek olarak kabul edilmesini ve oynanmasını maslahat ilkesine dayanarak caiz görmüştür.⁷²

69 Bu veri bireysel soru olarak sorulmuş olup (<https://kurul.diyaret.gov.tr/Diyaret-Dini-Soru-Arama-Listesi>) adresinden elde edilmiştir.

70 (<https://www.dar-alifta.org/Home/viewfatwa?ID=13174>). Mubahların harama dönüşmesiyle ilgili ayrıca bk. Muhammet Raşit Akpınar, *Müphemlik Ekseninde İslâm Hukuku ve Bulanık Mantık*, ed. Süleyman Şahin (İstanbul: Kitap Dünyası, 2022), 70-196.

71 (<https://www.aliftaa.jo/Question3.aspx?QuestionId=2515#.YuLaly8RqN>).

72 (<https://www.al-qaradawi.net/node/3806>); (<https://www.e-cfr.org/blog/2018/11/05/الحكم-الاحزاب-الرياضة/>).

Ülkemizin kıdemli İslam hukukçusu Hayrettin Karaman da futbolun ve bundan para kazanmanın caiz olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

Profesyonel olarak futbol oynayan bir sporcunun buna karşılığında para almasında bir sakınca yoktur; bu da bir iş gibidir, sporcu kendini bu faaliyete bağlamaktadır, yaptığı iş haram ve zararlı değildir; şu halde ücretini de alacaktır. Sporcuların giydikleri şortlar diz kapaklarından yukarıya çıkıyor ve uyluk (baldır) kısmını da açıkta bırakıyor. Fıkıh'ta baldırın avret (kapatılması gereken vücut parçası) olduğu konusunda ittifak yoktur; Buhârî gibi bazı alimler hadislerle dayanarak bu kısmın da açılabilceği sonucuna varmışlardır, böyle fetva alan sporcular kısa şortu da giyebilirler.⁷³

Avrupa Fetva Kurulu *ibâha* ilkesinden hareketle mubah sayılan futbolun bir meslek olarak telakki edilmesini meşru saymıştır.⁷⁴ Bununla birlikte Avrupa Fetva Kurulu başkan yardımcısı Faysal Mevlevi ise öncelikler fıkıhını temel alarak İslam toplumunun daha önemli meselelere yoğunlaşması gerektiğini ifade ederek futbol faaliyetine mesafeli bir yaklaşım sergilemiştir.⁷⁵

Genel olarak menfi bir tutum takınan Suud Uleması, asrın fitnessi olarak gördükleri futbolun, Müslüman gençleri bozmak üzere kurulan bir komplo olduğunu ifade etmişler ve gayrimüslimlere ait takımları desteklemenin onlara muhabbet duymak olduğunu dile getirmişlerdir.⁷⁶ Suudi Arabistan'ın eski müftülerinden Muhammed b. İbrahim Âl-i Şeyh (ö. 1969), sportif faaliyetlerin gayesinin bedeni güçlendirmek, hastalıklardan korunmak ve cihada hazırlanmak gibi amaçları taşıması şartıyla cevazına hükmetmiştir. Futbolu da prensip olarak mubah görmekle birlikte içinde barındırdığı birtakım *şerî'* mahzurlardan dolayı onun meşru olmadığını dile getirmiş, bu görüşünü İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) sporla ilgili görüşlerine dayandırmıştır.⁷⁷ Yine Suudi alim Abdülaziz İbn Bâz (ö. 1999) ise "Allah'ı itaatten alıkoyan her şey memnûdur" prensibinden hareketle futbolun da insanı ibadet etmekten alıkoyduğunu ileri sürerek mubah olmadığı sonucuna varmıştır. Ayrıca futbolun, sadece oynayanları değil statta bu oyunu izleyenleri ve hatta evlerinde futbolu takip edenleri de dini vecibelerden alıkoyduğunu vurgulamıştır.⁷⁸

Kanaatimizce futbolun, zaman ve mal israfı gerekçesiyle *adem-i cevâzına* hükmedilmesi çok isabetli bir tutum değildir. Çünkü bu mantıkla mubah herhangi bir şeyin de dinin emirlerini aksatacak şekilde aşırı derece yapılması endişesiyle caiz olmadığına hükmetmek gerekir. Zira güzel (*hasen*) olan her şey haddinden fazla yapıldığında kötüye (*kubh*) dönüşebilmektedir.⁷⁹

73 (<https://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0248.htm>). Profesyonel futbol konusuyla alakalı benzer fetvalar için ayrıca bk. (<https://www.yenisafak.com/yazarlar/faruk-beser/din-hangi-sporu-tevik-eder-2029657>).

74 (<https://www.e-cfr.org/blog/2018/11/05/احتراف-الرياضة>).

75 (<https://www.al-qaradawi.net/node/3806>).

76 (<https://www.almarjie-paris.com/1103>).

77 Ebül-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, *el-Müstedrek ala mecmuu fetava Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiyye*, thk. Muhammed b. Abdurrahman b. Kâsim, 1418, 4/58.

78 (<https://binbaz.org.sa/fatwas/1888/حكم-لعبة-كرة-القدم-وغيرها-من-الالعاب>).

79 Sâvi, "el-Ihtirâfû'l-riyâdî", 226. (فيعود الحسن قبحا بسبب الكثرة).

Her ne kadar menfi tutum takınanlar bulunsa da İslami öğretilere muhalif davranılmadığı sürece ve kumar ile iddia gibi haram yollarla para kazanmaya alet edilmedikçe profesyonel anlamda futbol oynanmasında fikhî olarak bir mahzur olmadığı kanaatindeyiz. Çünkü insanların rızıklarını futbol gibi farklı sektörlerden elde etmesi, bir çeşitliliktir. Nitekim İmam Gazzâlî (ö. 505/1111), “Ümmetimin ihtilafı rahmettir” hadisindeki ihtilafı, meslek çeşitliliği olarak yorumlamıştır.⁸⁰

2.2. İslam Hukuku Açısından Sözleşmenin Hukuki Mahiyeti ve Unsurları

Modern hukukta profesyonel futbolcu sözleşmesinin, iş (hizmet)⁸¹, vekalet ve eser sözleşmesi gibi farklı akit türleri kapsamında değerlendirildiğine yukarıda temas edilmişti. Günümüz İslam hukuk literatüründe ise ilgili akit, *menfaatin iâresi* (إعارة المنافع), *menfaatin satımı* (بيع المنافع) ve *menfaatin kiralınması* (إعارة المنافع) olmak üzere üç farklı şekilde değerlendirilmektedir.⁸²

Futbolcu sözleşmesinin, teberru nitelikli *iâre akdi* (kullanım ödöncü) çerçevesinde değerlendirilmesi bizce çok tutarlı gözükmemektedir. Çünkü iâre akdi bedelsiz bir sözleşme iken profesyonel futbolcu sözleşmesi ücret mukabilindedir. Aynı şekilde futbolcu sözleşmesinin, menfaatin satımı kapsamında kabul edilmesi, satım akdinin gayesine aykırı olması sebebiyle uygun değildir. Nitekim satım akdinde mülkiyetin devri tek seferde ve süresiz (*te'bîd*) olmak üzere kurulmaktadır.⁸³

Kanaatimizce profesyonel futbolcu sözleşmeleri, menfaatin kiralınması şeklinde değerlendirilmelidir. Çünkü oyuncu, kulüp ile yaptığı sözleşmede futbol faaliyeti olan emeğini (*menfaatini*) muayyen bir bedel karşılığında belirli bir süreyle kiralamaktadır. Dolayısıyla bu sözleşme, fikhî olarak menfaatin kiralınması yani *icâre* kapsamında incelenmelidir.

İcâre akdi, İslam borçlar hukukunda menfaatin ücret karşılığında temlik edilmesini ifade etmektedir. Fıkıhtaki bu akit, modern hukuktaki kira ve iş akdini ihtiva ettiği için daha kapsamlıdır. Çünkü klasik fıkıh kaynaklarında bu sözleşme, ayn üzerine kurulan icâre (modern hukukta kira akdi) ve ameller üzerine kurulan *icâre* (*iş akdi*) olmak üzere iki ayrılır.⁸⁴ Bu tasnifte icârenin ikinci kısmını teşkil eden “işçinin ücret karşılığında belli bir süre çalışması veya belli bir işi görmesi” fıkıhta

80 Ebû Hamid Huccetülislam Muhammed b. Muhammed Gazzali, *İhyau ulumi'd-din* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1431), 2/83. (اختلاف أمي رحمة أي اختلاف هههم في الصناعات والحرف).

81 Modern hukukta profesyonel futbolcu sözleşmesinin hukuki durumunu ifade etmek için zaman zaman iş ve hizmet sözleşmeleri beraber kullılmaktadır.

82 Bk. Hammadi - Cuma, “Hükmü uküdü'l-lâibin”, 397-398.

83 Menfaatin satımına örnek olarak telif hakkı sözleşmesi gösterilebilir.

84 “أن الإجارة نوعان إجارة على المنافع وإجارة على الأعمال” Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi Kasani, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai'* (Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1976), 4/174; Hocaeminefendizade Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-hukkam şerhu Mecelleti'l-ahkam*, çev. Raşit - Osman Gündoğdu - Erdem (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/613, 764; Ali Bardakoğlu, “İcâre”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/379-380.

icâre-i âdemi (iş akdi) olarak tanımlanır. *İcâre-i âdemi*, *ecîr-i hâs* ve *ecîr-i müşterek* şeklinde iki kısımdır.⁸⁵

“İşçinin belli bir süre zarfında iş verenin emir ve denetimi altında çalışmasını konu edinen ve emeğini iş verene tahsis eden kişi” olarak ifade edilen *ecîr-i hâs*, günümüz iş hukukundaki işçi tanımıyla benzerlik göstermektedir. Buradan hareketle profesyonel futbolcu sözleşmelerinin *ecîr-i hâs* kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. *Ecîr-i hâs*, icâre akdi süresince iş veren adına çalışacağı için belirlenen süre zarfında iş verenin emir ve talimatlarını yerine getirmede şahsının büyük önemi olduğundan işi şahsen yerine yetirmek zorundadır. Profesyonel futbolcu, İslam hukukunda *ecîr-i hâs* hükümlerine tabi olarak taahhüt ettiği işi bizzat yerine getirmek zorundadır. *Ecîr-i hâs*, üstlendiği işi ifâ ederken özen ve hassasiyet göstermek zorunda olup meşru ihtiyaçları hariç iş süresince gerektiği gibi çalışmak ve yükümlülüğünü zamanında yerine getirmek mecburiyetindedir.⁸⁶

İşaret edilmesi gereken bir başka husus da yazılı ve görsel basında futbolcu transferleri için *satım* ve *kiralama* gibi ifadelerin kullanıldığıdır.⁸⁷ Hukuken ve insani değerler açısından futbolcunun satımı veya kiralınması tarzındaki ifadeler uygun değildir. Çünkü alım satım konu olan şey, hukuken obje kabul edilen ve mal kapsamındaki varlıklardır. Futbolcu ise hukukun öznesi (*süjesi*) olan insandır ve insanın kendisinin veya herhangi bir uzvunun, satım akdine konu edilmemesi gerekir. Esasen literatürde kulüp ile futbolcu ve kulüp ile başka kulüp arasında yapılan işlemlerin, transfer ve geçici transfer şeklinde ifade edilmesi gerektiği dile getirilmektedir.⁸⁸ Fakat teorideki bu kural, pratikte her zaman uygulanmamaktadır.

İslam hukukunda her sözleşmenin kendine özgü belli başlı rükün ve şartları vardır. Bu rükün ve şartlar sözleşmenin türüne göre farklılaşabilmektedir. Her bir akdin *şiga*, *tafaflar* (*âkideyn*) ve *konu* (*mâkudun aleyh*) gibi temel unsurları mevcuttur. Profesyonel futbolcu sözleşmesinin tarafları, gerçek kişi (futbolcu) ile tüzel kişiliğe sahip dernek/şirket statüsündeki kulüptür.⁸⁹

85 Ebû'l-Fazl Meccüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud Mevsîlî, *el-lhtiyar li-ta'lîl'i'l-Muhtar*, thk. i'tina bih Muhammed Adnan Dervîş (Beyrut: Dar'ül-erkam, 1418), 2/311-312; Bardakoğlu, “İcâre”, 21/384.

86 Mevsîlî, *el-lhtiyar*, 2/311; Bardakoğlu, “İcâre”, 21/385-386. Nitekim bir hadiste, Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki Allah Teâlâ sizden birinizin yaptığı işi sağlam yapmasından hoşnut olur.” Ebû'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *el-Câmi'us-sağîr* (Dar'u's-saâde, 2005), 2/252 (No. 5223/734); Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Şurabü'l-îmân* (Riyad: Mektebetü'r-reşîd li'n-neşri ve't-tevzi, 2003), 7/233 (No. 4930). (إن الله يحب إذا عمل أحدكم عملاً أن يتقنه / بنفقه).

87 Bu konuda Kamu Aydınlatma Platformu (KAP), ilgili sözleşmelerde transfer işlemini satım (purchase) ve kiralama (renting to) olarak değerlendirmektedir. Satım için bk. (<https://www.kap.org.tr/tr/Bildirim/1050035>); Kiralama için bk. (<https://www.kap.org.tr/tr/Bildirim/1047247>).

88 Uç bir örnek olarak futbolcunun satımının köle ticaretiyle arasında benzerlik kuran araştırmacılar için bk. Hammedi - Cuma, “Hükümü ukûdül'lâibîn”, 417-418.

89 Gerçek kişilerin yanında mal ve insan topluluklarının oluşturduğu tüzel kişiler hakkındaki olumlu görüşler dikkate alındığında profesyonel futbolcu sözleşmesinin tarafları hakkında fihki olarak bir sakınca söz konusu değildir.

Sözleşmenin taraf unsuru ile ilgili değerlendirilebilecek hususlardan biri de taraf olma şartlarıdır. Fıkhî açıdan tarafların hukuki sözleşmeye taraf olma ehliyetini taşımaları akdin kuruluşu için yeterli görülmüştür. Bu bağlamda İslam hukukunda icâre akdini yapabilmek için tarafların akıl ve temyiz gücüne sahip olmaları yeterli görülmüştür. Dolayısıyla mümeyyiz küçüğün yapacağı iş akdi velisinin izni ve icâzetine bağlandığından 15 yaşındaki futbolcuların velilerin izni ile profesyonel sporcu sözleşmesini yapabilmeleri bu noktada fıkhî kurallar ile uyumludur.⁹⁰

İcâre kapsamında değerlendirilen profesyonel futbolcu sözleşmesinin konusunun mubah bir şey olması gerekmektedir. Prensip olarak futbol oynama da mubah faaliyetler arasındadır. Bundan dolayı menfaat kapsamında kabul edilen futbol faaliyeti, hukuken ve fiilen akde konu olmaya elverişlidir. Ayrıca yapılacak işin ifâsının imkân dahilinde olması, futbol faaliyetinin akdin konusu olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.⁹¹

2.3. İslam Hukuku Açısından Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

Profesyonel futbolcu sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülükleri incelendiğinde, bazı unsurların İslam hukukuyla örtüştüğü bazılarının ise fıkhî ilkelere aykırılıktan dolayı meşru çerçevenin dışına çıktığı görülmektedir. Kişilik haklarına aykırılık, özgürlüğü kısıtlama, taraflardan birine karşılıksız fayda sağlama ve sözleşmenin tarafları arasında eşitsizlik gibi tüm hukuk sistemlerine aykırılık teşkil eden bir takım evrensel unsurlar vardır. Bunun yanı sıra, İslam hukukunun yasakladığı ve uygun görmediği kendine has sınırlandırmalar da söz konusudur. Sözleşmelerdeki bilinmezlik (*cehalet*), belirsizlik (*garar*), genel fıkhî ilkelere aykırılık ve akit konusundaki kısıtlamalar bunlardan bazılarıdır.

Sporcunun taahhüt ettiği (i) futbol oynaması, antrenman, kamp ve toplantılara katılması, işi bizzat ve özenle yerine getirmesi; (ii) işveren konumundaki kulübüne sadakatle davranması ve gizli kalması gereken bilgileri muhafaza etmesi ve (iii) sözleşme kapsamında kulübün yetkilerini aşmayan talimatlara uyması fıkhî açıdan herhangi bir sakınca taşımamaktadır. Ancak bazı müsabakalar öncesi sporcunun cinsel hayatının kısıtlanması, özel hayatına ağır müdahale olarak telakkî edilebilir. Ayrıca kulübün oyuncuların inançlarına aykırı işaret ve sembollerini içeren formaları giymelerini dikte etmesi, inanç özgürlüğüne müdahale kapsamında değerlendirmelidir. Örneğin Fransa liginde oynayan Müslüman futbolcu Idrissa Gana Gueye, lgbt tasarımlı formayı giymeyi reddettiği için Fransa Futbol Federasyonu ve birçok medya kuruluşundan çok aşırı tepki görmüş ve maçta oynatılmamıştır.⁹² Yine Hollanda futbol kulüplerinden Feyenoord'da oynayan Türkiye A Milli Takım oyuncusu Orkun Kökçü, dini inancı sebebiyle gökkuşağı

90 Tarafların icâre akdini inşa edebilmesi için gereken ehliyet durumu için bk. Bardakoğlu, "İcâre", 21/384.

91 İcâre akdinin konusu için bk. Mevsili, *el-Ihtiyar*, 2/313-314; Bardakoğlu, "İcâre", 21/385.

92 Ayrıca bk. (<https://www.takvim.com.tr/galeri/spor/lgbt-formasi-giymeyi-reddeden-psgnin-oyuncusu-idrissa-gana-gueyeye-destek-fransa-futbol-federasyonuna-tepki>).

renklerinin yer aldığı Feyenoord kaptanlık bandını takmayacağını söylediği için tepkilere maruz kalmıştır.⁹³ Ayrıca Katar'da düzenlenen 2022 FIFA Dünya Kupasında da benzer hadiselerle şahit olunmuştur. Bu ve benzeri talimatlarına uyma mecburiyeti getirmek, *şerî'* ilkelerle bağdaşmamaktadır. Bununla birlikte kulübün öne sürdüğü, anlaşma süresince başka takımda oynamama, kamp, eğitim ve diğer faaliyetlere katılma gibi birtakım şartlar fıkhi açıdan sorun teşkil etmez. Fakat kulübün icâre akdinin gereğine (*mukteza*) aykırı, akdi teyit etmeyen şartları koşma hakkı yoktur.⁹⁴

Kulübün borçları; ücret ödeme (imza ücreti, prim vs.), futbolcuyu gözetme, malzeme temin etme ve yıllık izin verme gibi hususlardır. Bu edimlerin kulüp tarafından yüklenilmesi, İslam hukuku açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Kulübün futbolcuya ödediği ücret, iş akdinin önemli unsurudur ve işçiye çalışması karşılığında verilen ivazdır.⁹⁵ Bu noktada para ve parayla ölçülebilen, İslam hukukuna aykırı olmayan her türlü mal ve menfaat ücret olarak kararlaştırılabilir. Günümüz profesyonel futbolcu sözleşmelerinde futbolcunun ücreti ev, araba, uçak bileti, çocuklarının okul masrafları, özel şoför gibi detaylı istekler üzerinden de belirlenebilmektedir.⁹⁶ Burada dikkat edilmesi gerek husus, ücretin tarafları çekişmeye götürmeyecek ve mağduriyete düşürmeyecek şekilde açık ve bilindir olmasıdır.⁹⁷

Ücret ile alakalı bir diğer husus da futbolcuya ödenen *prim*lerdir. Futbolculara elde ettikleri başarılar neticesinde ödenen primleri, İslam hukukunda ödül vaadini içeren *cuâle* (الجعالة) kapsamında değerlendirmek mümkündür. *Cuâle*ye olumlu yaklaşan mezheplerin görüşleri⁹⁸ dikkate alındığında, futbolcu ile kulüp arasında prim uygulamalarının İslam hukuku açısından bir sorun teşkil etmediği söylenebilir.

Tarafların hak ve yükümlülükleri çerçevesindeki temas edilmesi gereken diğer bir husus da *opsiyon hakkı*dır. Opsiyon hakkı, "hak sahibine tek taraflı irade beyanıyla taraflarca önceden kararlaştırılmış olan bir sözleşmeyi kurma veya mevcut sözleşmenin süresini uzatma yetkisi veren bir hak" olarak ifade edilmektedir.⁹⁹

93 Bk. (<https://spor.haber7.com/avrupa-ligleri/haber/3268904-orkun-kokcu-lgbt-destegine-hayir-dedi>).

94 Hammadi - Cuma, "Hükmü ukûdü'l-lâibin", 415.

95 Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed Serahsî, *el-Mebsut* (Beyrut: Darü'l-marife, 1989), 15/74-75; Bardakoğlu, "İcâre", 21/386.

96 Özel isteklere örnek olarak bk. (<https://www.ntvspor.net/futbol/wanda-nara-nin-galatasaray-dan-ozel-istekleri-631c63767356261580af4850>).

97 Serahsî, *el-Mebsut*, 1 5/74; Abdülğanî b. Talib b. Hammade ed-Dimaşki el-Hanefî Meydani, *el-Lübâb fî şerhi'l-kitâb: dirâse ani'l-Lübâb ve Muhtasarî'l-Kudûri*, thk. Sâid Bekdâş (Beyrut: Darü'l-Beşairî'l-İslamiyye, 2014), 3/214-215; Bardakoğlu, "İcâre", 21/385.

98 Gayri لازم bir akit olan *cuâlenin* kapsamını Hanefiler çok dar tutmuşlardır. Maliki, Şafii ve Hanbeliler de ise *cuâlenin* şartlarına riayet edildiği sürece ihtiyaca binaen birçok konuda *cuâle* yapılabilir demişlerdir (Hammadi - Cuma, "Hükmü ukûdü'l-lâibin", 415; Mehmet Akif Aydın, "Cuâle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/77-78.

99 Balcı - Turan, "Opsiyon Hakkı", 484.

Tanımından da anlaşılacağı üzere opsiyon hakkı sahibi, söz konusu sözleşmeyi inşa etme veya süresini uzatmak için karşı tarafın irade beyanına ihtiyaç duymamaktadır. Profesyonel futbol sözleşmelerindeki opsiyon hakkı da hak sahibine tek taraflı irade beyanıyla futbolcu sözleşmesi inşa etme veya var olan bir sözleşmeyi uzatma hakkı vermektedir.¹⁰⁰ Opsiyon hakkının oyuncunun sözleşme yapma serbestisini, hareket özgürlüğünü ve kişilik haklarını kısıtlama ve taraflar arasında eşitsizliğe sebebiyet verme ihtimallerini barındırdığı söylenebilir.¹⁰¹

Opsiyon hakkı meselesi tartışmalı olup ülkemizde bu konu ilgili olarak henüz bir kanun, yönetmelik ve tanım söz konusu değildir.¹⁰² Yine de modern hukukta opsiyon hakkının kötüye kullanılmasını engellemek için bazı kriterler getirilmiştir.¹⁰³ İslam hukuk açısından opsiyon hakkına bakıldığında, tarafların birine haksız kazanç sağlaması, tarafların biri ve/veya her ikisinin iradesini zayıflatması, sözleşmede belirsizlik ve cehaletin olması gibi fıkhi problemler gündeme gelmektedir. Örneğin bilinmezlikten kaynaklı opsiyon hakkının kullanılıp kullanılmayacağını bilemeyen taraf (futbolcu), başka sözleşmeler yapma imkânını kaybetmektedir. Aynı şekilde opsiyon hakkının muhatabı olan tarafın -çoğunlukla futbolcu- hukuki durumunun, iradesi dışında değişikliğe uğraması da fikhî olarak problemlili bir durumdur.

Opsiyonlu yapılan profesyonel futbolcu sözleşmelerinin, İslam hukukunda bir akit içinde iki akit yasağı anlamına gelen *safkateyn* kapsamına girdiği söylenebilir. Zira sözleşmenin yapısında hem futbolcu sözleşmesini kapsayan *icâre-i*

100 Opsiyon hakkı futbola yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Örnek için bk. "Sarı-lacivertli kulüpten yapılan açıklamaya göre Hollanda'nın PSV takımında forma giyen 27 yaşındaki kanat oyuncusu, satın alma opsiyonuyla bir yıllığına kiralandı." (<https://www.aa.com.tr/tr/futbol/fenerbahce-brumayi-satin-alma-opsiyonuyla-kiraladi/2615549>).

101 Opsiyon hakkının hukuki geçerliliği ve durumu hakkında bk. Türkkân, "Opsiyon Hakkı", 768-771; Balcı - Turan, "Opsiyon Hakkı", 483, 486-485, 492.

102 Adnan Türkkân, "Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi ve Opsiyon Hakkı", *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av. Atılâ Elmas Armağanı"*, ed. Tacar Çağlar - Hediye Gökçe Baykal vd. (Ankara: Koza Matbaacılık, 2012), 768-769; Balcı - Turan, "Opsiyon Hakkı", 476, 490.

103 Bu kriterler şunlardır: (i) Opsiyon hakkıyla inşa edilecek sözleşmenin süresi, maksimum sözleşme süresini (5 yıl) aşmamalıdır. (ii) Futbolcunun hak kaybı yaşamaması için opsiyon hakkının mevcut sözleşme sona ermeden önce kullanılmalıdır. Böyle yapılmazsa futbolcu başka kulüple anlaşma fırsatını kaçırabilir. (iii) Opsiyon süresi içinde futbolcunun ne kadar ücret alacağı belli olmalı ve bu hususun kararlaştırılması sonraya bırakılmamalıdır. (iv) Futbolcunun yeni ücretinde gözle görülür bir iyileşme olması gerekmektedir. Tahkim Kurulu, 2009 yılında futbolcu lehine belirgin ve önemli bir miktarda mali bir iyileşme öngörülmediğini tespit ederek futbolcunun karar alma özgürlüğünü sınırlayan, mesleğini yapmasını engelleyen opsiyon hakkını geçersiz saymıştır. (v) Opsiyon hakkı mevcut sözleşmede açık ve sarih bir şekilde düzenlenmelidir. Sözleşmenin ortasında veya vurgulanmamış opsiyon hakkı geçerlilik şartını ihlal edecektir. Bk. Balcı - Turan, "Opsiyon Hakkı", 491. Örnek olay için bk. Profesyonel Futbolcu Mehmet Aurelio ile Fenerbahçe Spor Kulübü arasındaki uyuşmazlığa yönelik 20.08.2009 T. ve 2009/307 E., 2009/469 K. sayılı TFF Tahkim Kurulu kararı şu şekildedir: "Opsiyon hakkının sadece kulübe verildiği, opsiyon hakkının kullanılması ile başlayan sözleşme yılı için, daha önceki yıla nazaran futbolcu lehine belirgin ve önemli bir miktarda mali bir iyileşme öngörülmediğini tespit ederek, futbolcunun karar alma özgürlüğünü sınırlayan, mesleğin ifa imkânını daraltan opsiyon hakkının geçersiz olduğuna karar vermiştir." ([https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/Tahkim%20Kuru%20Gerekli%20Kararlari/29-\(Anonimlestirilmis\).pdf](https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/Tahkim%20Kuru%20Gerekli%20Kararlari/29-(Anonimlestirilmis).pdf)).

âdemi hem de süre bitiminde ikinci bir akit inşası (ikinci bir icâre akdi) durumu söz konusudur.¹⁰⁴

Opsiyon hakkı hukuki olarak, yapılan akitten sonra meydana gelecek alma veya satma gibi soyut (*mücerret*) bir haktır. Bu işlem, yasak olan faiz, garar, olmayan bir şeyi akde konu etme (*madumun satımı*) ve salt tek tarafa fayda sağlama gibi birtakım mahzurlu hususları ihtiva ettiği göz önüne alındığında opsiyonlu sözleşmelerin yapılması fıkhi olarak meşru olmadığını söyleyebiliriz.¹⁰⁵

Opsiyonlu profesyonel futbolcu sözleşmelerinde bu hak hem ilk akde bağlı hem de uzun süreli bir durumdur. Bu gibi mahzurlardan dolayı ve de özellikle tarafları *nizaya* götürmesi çok muhtemel olduğu için opsiyon içeren futbolcu sözleşmelerinin fasit olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar akit içinde koşulmuş olsa da tarafların opsiyondan kaynaklanan hak ve yükümlükleri yerine getirilmesini talep etmesi fıkhi olarak meşru olarak değerlendirilemez.

Sonuç

Beden ve zihnin dinç tutulmasına vesile olan spor, İslam'da teşvik edilmiştir. Belli şartlar dahilinde her Müslüman birey spor yapmakta özgürdür. Yasaklandırıldığına dair açık bir delil bulunmadığı için eşyada aslolanın mubahlık olması kaidesi gereğince sporun meşru ve mubah bir davranış olduğuna hükmedilebilir. Kaldı ki sporu teşvik eden birçok ayet,¹⁰⁶ hadis ve sahabe kavli vardır.¹⁰⁷ Mükellef bir kimse, nasıl hac ibadetinin yanı sıra ticari bir faaliyetle iştigal ederek hac esnasında kazanç elde edebiliyorsa aynı şekilde bir oyuncu da mubah bir faaliyet olan futboldan spor yaparak kazanç elde edebilir. Yani mükellef, farz bir ibadeti yaparken gelir sağlayabiliyorsa bir futbolcunun da mubah olan futbol faaliyetinden ötürü kazanç elde etmesinde bir beis olmamalıdır.

Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi, profesyonel statüde takım kurabilen dernek veya şirket ile profesyonel düzeyde futbol faaliyetini meslek edinmiş gerçek kişi arasında belli bir ücret mukabilinde kurulan rızâî bir işlem olarak ifade edilebilir. İşte çalışmamızda futbolu profesyonel oynayarak ondan kazanç eden sporcuların sözleşmeleri incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Spor, ruh ve beden sağlığını korumakta ve insanlar arasında kaynaşma ve dayanışmayı sağlamaktadır.

104 Mevsili, *el-Ihtiyar*, 2/255-256. Saffateyn yasağı ve günümüz uygulamaları için bk. Mahmut Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi (Saffateyn) Yasağı ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2018), 73-144, vd.

105 Opsiyon hakkı, bir işlemi gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğine dair hak sahibine seçimsel bir hak sunması açısından futbolun yanı sıra türev para ve döviz işlemlerinde de yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Abdullah Durmuş, *Fıkhi Açardan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri* (İstanbul: İsam Yayınları, 2014), 103-133; (<https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/bdbc53eb4a918d7dd9d25a23e1f0b136.pdf>).

106 Enfâl, 8/60.

107 Ebu Dâvut, "Bâbu'l-sıbak" (2574).

- İslam'ın spora bakışı ile modern dünyanınki birbirinden farklıdır. İslam'da bir vasıta olarak spordan hedeflenen şey, sağlıklı olmak ve cihada hazırlanmak iken modern dünyada futbolun kendisi bizatihi maksut olmaktadır.
- İslam hukuku açısından, futbol faaliyetinin meşru olabilmesi için birtakım şartlar söz konusudur. Futbol faaliyeti, dini vecibeleri engellemeyecek şekilde yapılmalı, futbol üzerinden iddia ve kumar gibi meşru olmayan işlemlere tevessül edilmemelidir.
- Profesyonel futbol faaliyeti bir meslek dalıdır ve bundan para kazanmak caizdir. Çünkü mubah bir alanın meslek olarak edinilmesi de mubahtır.
- Profesyonel futbolcu ile kulüp arasındaki hizmet sözleşmesi, fıkhîta icâre akdinin bir türü olan *icâre-i âdemi* kapsamında değerlendirilmelidir.
- İslam hukukunda, sözleşmeleri fıkha uygun bir şekilde yapabilmek için birtakım şartlar ve sınırlandırmalar söz konusudur. Bundan dolayı taraflar, inşa ettikleri akitlerde öne sürdükleri şartların fikhî ilkelere uygun olmasını gözetmelidirler. Bu bağlamda opsiyon hakkı içeren profesyonel futbolcu sözleşmeleri meşru olmadığını söylemek mümkündür.
- İslam'da mükerrem bir varlık olarak kabul edilen insan, asla mal statüsüne indirilemez. Futbol literatüründe yaygın olarak kullanılan "futbolcu alım ve satımı" ifadelerin kullanılmaması insanlık onuru açısından daha uygundur.
- Dini hassasiyeti bulunan futbolcular için profesyonel futbolcu sözleşmelerinde yer alan talimatlara uyma borcunu düzenlerken dini ve fikhî ilkeler dikkate alınmalıdır. Bu sporcuların dini vecibelerini yerine getirmelerinde yardımcı olunmalı, inancına aykırı olan fiil ve eylemleri yaptırmak için baskı uygulanmamalıdır.
- Bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için profesyonel futbolcu sözleşmelerine ulaşma noktasında kolaylık sağlanmalıdır. Zira profesyonel anlamda yapılan sözleşmelere ulaşılmamaktadır.

Sonuç olarak profesyonel futbolcu sözleşmeleri çok kompleks ve karmaşık bir yapı arz ettiğinden, bu akitlerin fikhî hükmünü daha açık bir şekilde ortaya koymak için hukuk, iktisat ve spor gibi çeşitli disiplinlerden yararlanmak gerekmektedir.

Etik Beyan Formu

Etik Beyan / Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Yazar(lar) / Author(s)	Cemal Kalkan – Yunus Akyüz
Finansman / Funding	Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Yazar Katkıları / Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: CK (%60), YA (%40) Veri Toplanması / Data Collection: CK (%49), YA (%51) Veri Analizi / Data Analysis: CK (%35), YA (%65) Makalenin Yazımı / Writing up: CK (%50), YA (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: CK (%30) YA (%70)
Çıkar Çatışması / Competing Interests	Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that they have no competing interests.

Kaynakça

- Akpınar, Muhammet Raşit. *Müphemlik Ekseninde İslâm Hukuku ve Bulanık Mantık*. ed. Süleyman Şahin. İstanbul: Kitap Dünyası, 2022.
- Aksoy, Onur. *Profesyonel futbolcunun iş sözleşmesi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2010.
- Akün, Ömer Faruk. "Kâşgarlı Mahmud". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 25/9-15. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Ali Haydar Efendi, Hocaeminefendizade. *Dürerü'l-hukkam şerhu Mecelleti'l-ahkam*. çev. Raşit - Osman Gündoğdu - Erdem. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Apaydın, H. Yunus. "Muhayyerlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 31/25-30. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Ateş, Akif. *Fonksiyonları Açısından İslam'da Spor*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2021.
- Ayar, Harun. "İslam'da Boş Zaman ve Spor". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/56 (Nisan 2018), 1051-1055.
- Aydın, Mehmet Akif. "Cuâle". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 8/77-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Balcı - Turan, Murat - Sinem. "Futbolda Opsiyon Hakkı". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 159 (2022), 475-503.
- Bardakoğlu, Ali. "İcâre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 21/379-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Bayram, vd., Metin. "İslam'da Sporun Önemi ve Ahlakı". *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1 (2019), 207-224.
- Beyhaki, Ahmed b. Hüseyin el-. *Şurabü'l-imân*. Riyad: Mektebetü'r-reşid li'n-neşri ve't-tevzi, 2003.
- Bozkurt, Nebi. "Spor". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 37/418-421. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Bozkurt, Nebi - Günay, Hacı Mehmet. "Spor". *Temel İslam Ansiklopedisi*. 7/281-284. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Çelebi, Ferhat. *Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi*. İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Ekonomi Hukuku Programı, Yüksek Lisans, 2015.
- Deniz, Umut. *Profesyonel Futbolcuların Hukuki Durumu*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 1998.
- Doğan, Mehmet. *Doğan büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Pınar yayınları, 2008.
- Durmuş, Abdullah. *Fikhî Açıldan Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri*. İstanbul: İsam Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Gazzali, Ebû Hamid Hucetülislam Muhammed b. Muhammed. *İhyau ulumi'd-din*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1431.
- Günay, Hacı Mehmet. "Müsabaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. 32/63-65. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

- Günaydın, Mustafa. *Profesyonel Futbolcu Sözleşmelerinin İnsan Kaynakları Muhasebesi Açısından Değerlemesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan, 2014.
- Hammadi, Ahmed Hamid - Cuma, Ali Muhammed. "Hükmü ukûdü'l-lâibîn fi'l-şeriatî'l-İslamiyye -ukûdü lâibî kûratü'l-kadem enmüzece-". *Mecelltü'l-ulûmu'l-İslamiyye* 13 (1435), 374-428.
- İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî. *Sahihu İbn Hibban*. thk. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- İnanır, Ahmet. *İslam Hukukunda Bileşik-Mürekkep Mâlî Sözleşmeler Ve Çağdaş Finansman Yöntemlerindeki Uygulamaları*. Tokat: Gece Kitaplığı, 2015.
- Kasani, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî. *Bedai'ü's-sanai' fi tertibi'ş-şerai'*. Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1976.
- Kızılkaya, Yakub. *Profesyonel futbolcunun iş ilişkisinin sona ermesi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2019.
- Köse, Hüseyin Alpay. *Avrupa Birliği Hukuk Sisteminin Spor Hukukuna Etkileri*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Spor Hukuku Programı, Yüksek Lisans, 2010.
- Kuntalp, Erden. *Karışık Muhtevalı Akit*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971.
- Metin, Ahmet Enfal. *İslam Hukuku Açısından Savunma ve Dövüş Sporlarının Değerlendirilmesi*. Malatya: nönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2019.
- Mevslî, Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud. *el-İhtiyar li-ta'lîli'l-Muhtar*. thk. i'tina bih Muhammed Adnan Derviş. Beyrut: Darü'l-erkam, 1418.
- Meydani, Abdülganî b. Talib b. Hammad ed-Dîmaşki el-Hanefî. *el-Lübab fî şerhi'l-kitâb: dirâse ani'l-Lübâb ve Muhtasari'l-Kudûrî*. thk. Sâid Bekdâş. Beyrut: Darü'l-Beşairî'l-İslamiyye, 2. Basım, 2014.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac. *Sahihi Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1955.
- Oral, Osman. "İslâm'da Tavsiye ve Teşvik Edilen Oyunlar ve Sportif Faaliyetler". *International Journal of Russian Studies* 7/1 (2014), 31-42.
- Özbek, Ferhat. *İslâm'da Spor, Oyun ve Eğlence*. Aksaray: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2020.
- Özen, Nihat. *Türk Kültür Tarihinde Spor ve Türklerin Spora Katkıları*. Batman: Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2012.
- Samar, Mahmut. *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi (Safkateyn) Yasağı ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2018.
- Sâvî, Ramazan Abdullah. "el-İhtirâfû'l-riyâdî fi'l-davî'l-fıkhî'l-İslamî -dirâse mukârene-". *Külliyetü'l-İmam Mâlik li-şeriatî ve'l-kanûn* 3 (2014), 189-258.

- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebсут*. Beyrut: Darü'l-marife, 1989.
- Telkenaroğlu, M. Rahmi. "İslam Ceza Hukukunda Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak 'Spor Faaliyetleri'". *Erzurum Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (2011), 71-104.
- Türkiye futbol federasyonu. "Profesyonel Futbolcuların Statüsü ve Transferleri Talimatı", Ağustos 2016.
- Türkkan, Adnan. "Profesyonel Futbolcu Sözleşmesi ve Opsiyon Hakkı". *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu "Av. Atılâ Elmas Armağanı"*. ed. Tacar Çağlar - Hediye Gökçe Baykal vd. 763-772. Ankara: Koza Matbaacılık, 2012.
- Yavuz, Cevdet. *Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*. İstanbul: Beta, 2014.
- Yıldırım, İbrahim. "Tepük Futbol Mudur? XI. Yüzyıl Türk Spor Faaliyetlerinden 'Tepük' Oyununun Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma". *Bed. Eğt. Spor Bil. Der.* 2/1 (1997), 54-62.
- <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=545>.
- <https://sozluk.gov.tr/>.
- <https://www.fifa.com/legal/news/fifa-publishes-2021-edition-commentary-regulations-status-transfer-players>.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Bosman_Kurulları
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857-20140910.pdf>.
- <https://kurul.diyinet.gov.tr/Diyinet-Dini-Soru-Arama-Listesi>.
- <https://www.dar-alifta.org/Home/viewfatwa?ID=13174>.
- <https://www.aliftaa.jo/Question3.aspx?QuestionId=2515#.YuLaly8RqN>.
- <https://www.al-qaradawi.net/node/3806>.
- <https://www.e-cfr.org/blog/2018/11/05/hk-m-ahr-af-alyay-ay>.
- <https://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0248.htm>.
- <https://www.yenisafak.com/yazarlar/faruk-beser/din-hangi-sporu-tevik-eder-2029657>.
- <https://www.e-cfr.org/blog/2018/11/05/hk-m-ahr-af-alyay-ay>.
- <https://www.al-qaradawi.net/node/3806>.
- <https://www.almarjie-paris.com/1103>.
- <https://binbaz.org.sa/fatwas/1888/hk-m-ahr-af-alyay-ay>.
- <https://www.kap.org.tr/tr/Bildirim/1047247>.
- <https://www.takvim.com.tr/galeri/spor/lgbt-formasi-giymeyi-reddeden-psgnin-oyuncusu-idrissa-gana-gueyeye-destek-fransa-futbol-federasyonuna-tepki>.
- <https://www.aa.com.tr/tr/futbol/fenerbahce-brumayi-satin-alma-opsiyonuyla-kiraladi/2615549>.
- [https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/Tahkim%20Kurulu%20Gereklisi%20Kararlari/29-\(Anonimlestirilmis\).pdf](https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/Tahkim%20Kurulu%20Gereklisi%20Kararlari/29-(Anonimlestirilmis).pdf).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/FIFA#:~:text=Ad%C4%B1%2C%20Frans%C4%B1zca%20%22Ulusalaras%C4%B1%20Birlik%20Futbolu,kullan%C4%B1lan%20%22FIFA%22%20olarak%20se%C3%A7ilmi%C5%9Ftir>.

<https://www.ensonhaber.com/kralspor/transfer-dosyasi/wanda-naranin-galatasaraydan-ozel-istekleri>.

<https://spor.haber7.com/avrupa-ligleri/haber/3268904-orkun-kokcu-lgbt-destegine-hayir-dedi>.

<https://www.ntvspor.net/futbol/wanda-nara-nin-galatasaray-dan-ozel-istekleri-631c63767356261580af4850>.

<https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/bdbc53eb4a918d7dd9d25a-23e1f0b136.pdf>.

<https://www.linkedin.com/pulse/whats-footballers-contract-colin-a-ward?trk=prof-post>.